

УДК: 562:911.375

Джуліана Б. Праго,

*почесний старший науковий співробітник
Школи Антропології та Консервації,
Університет Кенту, Велика Британія,
e-mail: g.b.prato@kent.ac.uk*

Ігало Пардо,

*почесний лектор Школи Антропології та Консервації,
Університет Кенту, Велика Британія,
e-mail: i.pardo@kent.ac.uk*

¹ The final, definitive version of this article was originally published in the Journal Urbanities Vol. 3 · No 2 · November 2013, pp. 80-110 under the title 'Urban Anthropology' and is available at http://www.anthrojournal-urbanities.com/docs/tableofcontents_5/7-Discussions%20and%20Comments.pdf All rights reserved ©Urbanities 2013.

УРБАНІСТИЧНА АНТРОПОЛОГІЯ¹

Дотримуючись вимог усталеного академічного поділу між дисциплінами, перші антропологи зосереджувалися на вивченні селянських спільнот або суспільств з племінним устроєм, тоді як місто не вважалося повноцінним полем для роботи. Відповідно урбаністичні дослідження формувались відповідно урбаністичні дослідження формувались у межах інших академічних дисциплін, зокрема соціології, хоча слід зазначити, що антропологи продовжували докладати зусилля задля отримання аналогічного статусу міських досліджень у своїй сфері діяльності.

Антропологи доклали чималих зусиль задля вивчення процесів урбанізації в країнах, що розвиваються, однак міські дослідження західних індустріальних суспільств продовжували лишатися поза межами академічного мейнстріму. У статті ми розглянемо основні віхи розвитку цієї субдисципліни та проаналізуємо комплекс методологічних і теоретичних викликів, що їх створюють особливості польової роботи в міському середовищі. Крім того, ми чітко окреслимо значення антропологічної парадигми у міських дослідженнях, її місце в академічних дискусіях та у суспільстві у цілому. Наразі все більше антропологів проводять свої дослідження у містах, адже вони є місцем проживання половини людства, і ця кількість зростає ще на 2/3 протягом наступних 50 років. Відповідно, не викликає сумніву актуальність міських досліджень, адже і західні, і не-західні суспільства швидко стають урбанізованими, а подекуди і надурбанізованими. Окресливши передісторію сучасних тенденцій у цій галузі, ми перейдемо до обговорення того, який внесок у розуміння нашого все більше урбанізованого світу зробив антропологічний аналіз, здійснений на основі емпіричної інформації.

Ключові слова: міська розмаїтість, етнографічна методологія, людська мобільність, регіональна розмаїтість, простір і місце, урбаністичні дослідження, урбанізм, урбанізація.

Вступ: урбаністична антропологія у дисциплінарній традиції

Починаючи з 1990-х рр. суттєво зросла кількість академічних подій, присвячених урбаністиці, що спричинило появу численних публікацій з цієї теми. Крім того, важливе значення урбаністичної проблематики для всього світу було од-

нозначно засвідчене створенням постійнодіючого Всесвітнього Форуму міст під егідою Організації Об'єднаних Націй. В умовах стрімкого зростання кількості міст у двадцятому столітті, інтерес до урбаністичних досліджень, зокрема, передбачав й активну участь антропологів, хоча протягом тривалого часу найвідоміші з них, особливо в британській традиції соціальної антропології, вельми неохоче визнавали міські поселення (надто в промислово розвинених країнах) легітимним полем для досліджень.

Урбаністична антропологія – це відносно нова сфера для соціокультурної антропології. Поки у ХХ ст. соціологи приділяли значну увагу вивченню міст і міських явищ, соціальні та культурні антрополози переважно залишалися осторонь цього важливого поля для досліджень. Однією з причин такої стратегії став дисциплінарний поділ, що сягає своїм корінням ще ХІХ ст., і закріплює за соціальною та культурною антропологіями право на порівняльне вивчення виключно не-західних суспільств і культур. Якщо говорити простіше, до відносно недавнього часу антропологія цілком відповідала усталеним академічним класифікаціям і фокусувала свою увагу на так званих “примітивних” суспільствах (їх ще називали “племінними”, “екзотичними” або “народними”), тоді як західні індустріальні суспільства ставали сферою соціологічних опитувань. Тож до 1970-х рр. міські дослідження здебільшого стосувалися соціології.

Незважаючи на те, що протягом багатьох років антрополози проводили свої дослідження у міському просторі, зокрема в африканських і латиноамериканських країнах, лише наприкінці 1960-х рр. антропологічні установи почали обережно та неспішно визнавати актуальність таких робіт. У 1970-х рр. відбулася публікація кількох книг і статей, й антрополози взяли участь в обговоренні концептуальних та теоретичних дефініцій терміну “урбаністичний”, а також різниці між “урбаністичною” та “традиційною” антропологіями. Подібні дискусії тривають і досі, а значення слова “урбаністичний” так само, як і дефініція власне урбаністичної антропології, залишаються гострими питаннями і стають предметом академічних суперечок. Одні вчені вважають урбаністичну антропологію “звичайним” (більш чи менш класичним) антропологічним дослідженням, що проводиться у міських поселеннях, інші прагнуть виокремити місто як специфічний “соціальний інститут” з власною динамікою соціальних, економічних і політичних відносин, підкреслюючи, що урбаністична антропологія – це *антропологія міста*.

Попри відсутність єдиного визначення, появу урбаністичної антропології та її зростаючий вплив можна закономірно розглядати як результат певної послідовності історичних подій, оскільки її становлення нерозривно пов'язане з геополітичними змінами у світі, які вплинули на дисципліну в цілому. Сьогодні цей чинник є більш вагомим, ніж будь-коли в історії. Повільні процеси урбанізації у так званих племінних суспільствах, що тривали протягом кількох десятиліть, а також криза європейського колоніалізму, призвели до появи нових викликів для антропологів, які своєю чергою почали звертати увагу на західні індустріальні суспільства,

що їх (не зовсім коректно) називають “складними суспільствами”. Зрештою, щоб зрозуміти, чим є урбаністична антропологія і що вона вивчає, цю субдисципліну слід розглянути у контексті традиції соціокультурної антропології, належним чином враховуючи дисциплінарні та парадигмальні зміни, що відбулися під час ключових історичних зламів.

Для того, щоб прояснити цей контекст, а також ті трансформації, що його супроводжують, у наступних розділах статті буде здійснено короткий огляд найважливіших міждисциплінарних теоретичних впливів; витоків антропологічного інтересу до процесів урбанізації та подальшого розвитку “урбаністичної антропології”, включаючи впливи суміжних дисциплін. Після цього буде викладено основні методологічні питання і нові розробки у сфері антропологічних урбаністичних досліджень.

Міждисциплінарні впливи

Перш ніж розглянути розвиток урбаністичної антропології слід врахувати основні теоретичні, здебільшого соціологічні, впливи. Ранні антропологічні теоретизації щодо специфіки міського життя, інституцій і соціальних відносин відображають класичну соціологічну структуру, розроблену в індустріальному суспільстві XIX ст. Такий аналіз базувався на припущенні, що існує принципова соціологічна відмінність між міським і сільським (ширше – не-міським) життям. Відома класична соціологічна робота Фердинанда Тьонніса про Спільноту (*Gemeinschaft*) і Суспільство (*Gesellschaft*), опублікована у 1887 р. (Tönnies 2002 [1887]) окреслила відмінності між феодальним суспільством, для якого характерні особисті взаємовідносини та колективна діяльність, і капіталістичним, що характеризується безособистісними відносинами і договірними зв'язками. В аналогічному ключі у своїй роботі “Суїцид” (1951 [1897]) Еміль Дюркгейм запровадив поняття аномії, стверджуючи, що аномічні самогубства відбуваються серед тих, хто живе у знеособлених умовах, таких як сучасні міста. Узагальнюючи, можемо сказати, що антропологи перебували під впливом соціологів XIX ст., які вбачали у місті чинник роз'єднання, а не об'єднання, тобто місце більшої свободи і можливостей для індивіда, але водночас місце ізоляції, конфліктів та бюрократизації всіх аспектів життя (наприклад, див. Simmel 1990; Weber 1958). Навіть попри зацікавлення північноамериканських антропологів у міських дослідженнях, робота де Токвіля “Демократія в Америці” (1945), в якій було описано розростання американської урбанізованої території як місць ідентичності, що вийшли за межі соціального поділу, була проігнорована й урбаністами-антропологами, й урбаністами-соціологами.

Окрім класичних соціологічних робіт антропологи перебували під сильним впливом напряму, згодом відомого як Чиказька школа урбаністичної екології (скорочено “Чиказька школа”), який об'єднував соціологів-урбаністів, котрі працювали під керівництвом Роберта Ерзи Парка в Чиказькому університеті. Ця група вчених спиралася на концептуалізацію міст як екосистем, розташованих на “природних територіях” (Park, Burgess and McKenzie eds

1925), до яких входять і “звичайні” райони, і нетрі, і гетто мігрантів та афро-американців. Відповідно до підходу Чиказької школи, ці райони підпорядковуються законам житлової послідовності, тож основною метою для спеціалістів ставало вивчення зміни житлових моделей в контексті більш широкого дослідження міських “соціальних проблем”. Методи дослідження, застосовані цими вченими, відображали їхнє глибоке зацікавлення в історичних свідченнях, інтерв’ю і особливо – у кількісному демографічному і статистичному матеріалі. Натомість нове покоління соціологів відкинуло кількісний шлях збору даних і звернулося до якісного “етнографічного методу”. Відтак вони стали основним джерелом на- тхнення для антропологів. У результаті з’явилася робота Каролін Вейр “Грінвіч-Віллідж” 1920–1930 (1935) – про входження Грінвіч Віллідж до Нью-Йорка і про те, як цьому району вдалося зберегти свої особливості, а також праця Вільяма Фут Вайта “Спільнота на розі вулиці” (1955 [1943]) – вивчення італійського району міста методом класичного включеного спостереження, а також робота У. Ллойда Ворнера “Місто Янки” (1963) – дослідження міста Нова Англія, у якому автор об’єднав етнографічну оптику з формальними інтерв’ю.

Поки Чиказька школа впливала на методологічні підходи антропологів, котрі працювали в міських умовах, їхні теоретизації з приводу “міського життя” здебільшого перебували під впливом соціолога Луїса Вірта. У своєму есе “Урбанізм як спосіб життя” (1938) Вірт описав місто як “соціальний інститут” зі специфічними особливостями, що відображаються у його фізичній структурі – тобто в міському плануванні та розмірі, у міській соціальній організації, підходах та ідеях самих містян. Згідно з Віртом, соціальна гетерогенність і щільність міського населення спричинили появу диференціації та професійної спеціалізації. Через це, на його думку, соціальні відносини у місті переважно безособові, тимчасові, поверхневі та інструментальні. Така слабка соціальна інтеграція здатна у кінцевому підсумку призвести до аномії. Вірт стверджував, що, на відміну від селянських спільнот, у місті “безпосереднє сусідство принципово різних особистостей і способів життя сприяє формуванню релятивістичної перспективи, а отже відчуття терпимості до відмінностей, що їх можна розглядати як передумову раціональності та секуляризації життя” (1938: 15). Водночас, “урбанізм як спосіб життя” не обмежується суто міськими мешканцями, а поширює свій вплив і поза межами міста. Втім, пізніше робота вченого була розкритикована за те, що вона стосувалася лише того типу урбанізму, котрий був культурно та історично характерний для північноамериканського міста і капіталістичної економіки свого часу (див., наприклад, Fox 1977: 58-9; Hannerz 1980: 68, 74).

Ранні антропологічні дослідження урбанізованих територій

На противагу усталеному і протягом тривалого часу непорушному академічному поділу між соціологією та соціокультурною антропологією, американський антрополог Роберт Редфілд (1947) наприкінці 1930-х рр. почав проводити свої дослідження серед

містян сільського походження. Перебуваючи під впливом соціолога Вірта (1938), він обґрунтував існування “народно-міського континууму”, в якому “народні суспільства” й “урбанізовані суспільства” поставали двома протилежними ідеальними типами. Ігноруючи висновок Раймонда Ферта про те, що різниця між типами економічних систем є різницею ступеня, а не роду (Firth 1939: 355), Редфілд стверджував, що народні суспільства складаються з невеликих, ізольованих, гомогенних спільнот, характеризуються елементарним розподілом праці і є економічно самодостатніми. На базі досліджень, проведених у країнах, що розвиваються, зокрема в Індії, він дійшов до висновку, що на відміну від народних суспільств, селянські спільноти не були ізольованими, адже мали контакти між собою, наприклад, з економіками за межами своїх громад. Отже, вони були частиною більшої соціальної системи, в тому числі і міста з його “великою традицією”, відмінною від “маленької” традиції села.

Робота Редфілда стимулювала зацікавлення антропологів у вивченні суспільства з перспективи міста. Зокрема, американські антропологи почали звертатися до проблеми міграції з села до міста у селянських суспільствах, хоч і не приділяли належної уваги відповідним макропроцесам за межами досліджуваної спільноти. У 1930–50-х рр., антропологи вивчали проблему сільських мігрантів і вплив урбанізму на їхнє життя у нетрях і халупах Мехіко та інших латиноамериканських містах. Річард Фокс (1977) справедливо критикував подібні дослідження, вказуючи на те, що вони, хоч і дотримувались встановленої академічної традиції, стосувалися одиничних випадків (меншин або невеликих міських спільнот), тобто застосовували підхід, у якому відображався інтерес антропологів до “екзотичних інших”. Саме в такому контексті, здебільшого під впливом домінуючої методологічної парадигми функціоналізму та соціології Чиказької школи, ще в 1960-х рр. антропологи, сформовані в північноамериканській традиції, зацікавилися проблемно-орієнтованими дослідженнями, приділяючи особливу увагу меншинам, процесу адаптації до міста та бідності.

Розвиток урбаністичної антропології в середовищі британських соціальних антропологів був значно повільніший і стикався з численними труднощами навіть попри плідну роботу Раймонда Ферта, котрий у 1947 р. стимулював членів кафедри соціальної антропології Лондонської школи економіки брати участь у вивченні системи спорідненості у районі Південний Лондон. Це стало важливим внеском в інтенсивне вивчення модерного урбанізованого суспільства (Firth 1956; див. також Firth, Hubert and Forge 1969). Втім, наприкінці 1930-х рр. увагу британських антропологів привернув процес урбанізації в африканських країнах. Попри те, що дослідження, проведені в африканських містах, не розглядалися як власне урбаністичні (Grillo 1985), Інститут Родса Лівінгстона, розташований на британській заморській території, що у той час мала назву Північна Родезія, зробив значний внесок у розвиток урбаністичних африканських студій. Інститут був заснований у 1937 р., і його першим директором став британський антрополог Годфрі Вілсон, якому вдалося заохотити чимало молодих дослід-

ників до вивчення соціальних трансформацій, у тому числі й урбанізаційних процесів, що мали місце в Центральній Африці. Одним з найбільш ранніх досліджень стала робота Годфрі і Моніки Вілсонів, яка стосувалася “детрайбалізації” у центральній Африці (див. G. Wilson and M. Wilson 1945). Призначення директором Інституту уродженця південної Африки Макса Глюкмана у 1941 р. дало Інституту новий імпульс для досліджень в урбанізованих територіях. Глюкман ще у 1940 р. розробив “Семирічний план наукових досліджень”, спрямований на стимулювання досліджень у міських та сільських районах з особливим акцентом на сільських територіях, які постраждали від міграції робочої сили до новостворених шахтарських міст. Особливо інтенсивна дослідницька діяльність розгорнулася в шахтарській місцевості, відомій як Коппербелт. Під керівництвом Глюкмана вчені досліджували вплив колоніалізму на племінні економіки та їхній перехід до ринкових відносин, зокрема, різні економічні структури і види суспільних відносин, що сформувалися на нових урбанізованих територіях. Слід зазначити, що населення шахтарських міст Коппербелта становили переважно вихідці з навколишніх сіл, яких використовували як дешеву робочу силу. Згідно з Глюкманом, ці міські іммігранти ввійшли до нової мережі взаємовідносин, що вважалося типовим для “урбаністичних систем” (1961). Відповідно антропологічні дослідження у цих містах бачилися як вивчення процесу соціальної трансформації і ситуацій, у яких подібні процеси мали місце (Mitchell 1966). Роботи Епштейна, присвячені африканській політиці, (1958) та праці Мітчела про урбаністичні соціально-альні відносини (1957) стали прикладами застосування саме такого підходу.

До середини ХХ ст. дослідження, проведені британськими антропологами під керівництвом Глюкмана, склали основну частину африканської урбаністичної етнографії. Після призначення Глюкмана у 1949 р. на кафедру Соціальної антропології університету Манчестера, ця група антропологів стала відомою як “манчестерська школа”. Невдовзі, у 1950-х рр., манчестерська група започаткувала “школу урбаністичної антропології”, яка, однак, мала досить обмежений вплив, адже наприкінці 1960-х рр. провідні вчені, котрі брали участь у цьому проекті, перейшли до інших сфер досліджень. Слід також враховувати, що хоч ця урбаністична антропологія згодом критикувалася за функціоналістичний підхід, все ж вона зробила свій внесок у розробку нових методів досліджень, зокрема, кейс-стаді та соціальних мереж, і саме в цьому полягає її основний доробок (див., наприклад, Mitchell 1966 та Mitchel ed. 1969).

Попри зростання уваги до міста як важливого поля антропологічних досліджень, міські дослідження у західних індустріальних суспільствах як і раніше виключалися (не лише у Британії) з антропологічної програми досліджень. Коли ж історичні події після Другої світової війни і процес деколонізації змусили антропологів врешті звернути свою увагу на західне суспільство, вони з ентузіазмом взялися за дослідження у сільській місцевості, а не в містах. Як зазначив Коул (1977), антропологи зосереджувалися на процесах модернізації в європейських селах, вважаючи, що аналіз

цих процесів допоможе їм розробити універсальну схему для розуміння тих змін, що відбуваються в інших частинах світу. Як ми вже зазначали (Pardo and Prato 2010), антропологічні дослідження західного суспільства, особливо в Європі, не сприяли подальшому розвитку дисципліни, а радше тягли її назад (див. також наступний розділ). Наприклад, попри дотримання домінуючої на той час парадигми функціоналізму антропологія неначе наново відкрила своє еволюціоністське коріння XIX ст.

Більше того, антропологі, які виявляли інтерес до міста, вбачали в таких поселеннях щось на зразок лабораторії, де можна було б проводити традиційні дослідження систем спорідненості, вірувань, системи цінностей і вивчати динаміку малих груп. Ця тенденція спонукала Ульфа Ханнерца (1980) підняти питання про те, чи справді урбаністична антропологія має спеціальний об'єкт дослідження. Основна суперечність полягала у тому, що антропологічні дослідження у містах стосувалися традиційних антропологічних тем, що призводило до вивчення міських систем спорідненості, збереженості фольклору та ритуалів, спільнот у нетрях та гетто тощо. Протягом 1960-х рр. дисциплінарний інтерес поширився на нових міських жителів, а також такі міські проблеми як бідність, адаптація до міста та екологічних факторів, роль домінуючих соціальних груп, меншин (проблемно-орієнтований підхід), а також традиційні етнографічні дослідження, які бачили у місті лабораторію. В цілому увага спрямовувалася на вивчення міграції з села до міста. Втім, слід зазначити, що попри свою обмеженість і пізнішу критику, подібні англомовні піонерські дослідження без сумніву стали основою для розвитку урбаністичної антропології.

Розвиток урбаністичної антропології

У 1960-х рр. зростання населення у містах призвело до розширення урбаністичних досліджень. В умовах стабільної уваги до проблемно-центричних студій, наукові роботи часто стосувалися бідності та меншин – включно з етнічними меншинами та адаптацією до міста. Одні антропологі, котрі працювали в межах цього напрямку, розробляли такі поняття як “культура бідності” (Lewis 1959, 1966), що гостро критикувалося протягом наступних років (див., наприклад, Valentine 1968, Eames and Goode 1996), інші – зосереджувалися на культурі гетто та груповій динаміці (див., наприклад, Hannerz 1969), на міжособистісних соціальних мережах, груповій ідентичності (див., наприклад, Abu-Lughod 1962) і значенні так званих квазі-груп в контексті “складних суспільств” (див., наприклад, A. Mayer 1966). Урбаністична антропологія стала значно еkleктичнішою та регіонально різноманітнішою у 1970-х рр., адже польові дослідження все частіше почали проводитися в Японії, Індії, Південно-Східній Азії та різних африканських, південно- та північноамериканських країнах. У книзі під назвою “Урбаністична антропологія” (1973) під редакцією Саутхолла було запропоновано перше цілісне бачення розрізнених досліджень, що проводилися у той час, а також об'єднано методологічні та етнографічні внески і додано 70-сторінкову бібліографію з цієї теми.

² International Congress of Anthropological and Ethnological Sciences

³ Society of Urban Anthropology

⁴ Society for Urban, National and Transnational/Global Anthropology

⁵ Urban Anthropology and Studies of Cultural System & World Economic Development

Виникнення такого інтересу до міських досліджень призвело до організації міждисциплінарного симпозіуму на тему “Процеси урбанізму” у межах IX Інтернаціонального конгресу Антропологічних та етнологічних наук² (ICAES), що проводився 1973 р. у Чикаго. Відвідуваність цього симпозіуму була вкрай низькою, і на наступному конгресі подібні секції вже не організовувалися. У США, з огляду на сильний вплив національної наукової школи, антропологічними дослідженнями в урбанізованих територіях зацікавилася Американська Антропологічна Асоціація і у 1972 р. ініціювала видання журналу “Урбаністична антропологія”. Втім, цій ініціативі не вдалося утвердити “урбаністичну антропологію” у якості окремої субдисципліни. Наступна спроба була здійснена у 1979 р. на базі *Товариства урбаністичної антропології*³ (SUA), що спровокувало численні дебати та остракізм з боку “традиційних антропологів”, на думку яких, урбаністична антропологія не вважалася справжньою антропологією. Тож, попри успішний початок, з часом доцільність SUA почала викликати сумніви. У межах заходів, спрямованих на те, щоб оживити цю організацію, Товариство було перейменовано на SUNTA (*Товариство урбаністичної, національної і транснаціональної/глобальної антропології*)⁴, а назва журналу “Урбаністична антропологія” була замінена довшою – “Урбаністична антропологія і студії культурних систем та світового економічного розвитку”⁵. Крім того, розпочалося видання нового журналу під назвою “Місто і суспільство”.

Попри небажання, а в окремих випадках і відвертий супротив академічної спільноти, наприкінці 1970-х рр. Кирило Белшоу, тодішній президент IUAES (Міжнародного союзу антропологічних та етнологічних студій), схвалив створення *Комісії з урбаністичної антропології* (відомої як CUA) у межах IUAES. Гаус Ансарі та інші антропологісти, такі як Фокс і Саутхолл, які опублікували підручники та хрестоматії з урбаністичної антропології (див., наприклад, Fox 1977, Southall ed. 1973), були серед членів-засновників Комісії. Залишаючись єдиною міжнародною асоціацією антропологів, IUAES за допомогою CUA спрямувала свої зусилля на створення міжнародної мережі вчених, залучених до урбаністичних досліджень, а також на стимулювання дискусій з тих досліджень, що їх можна було означити як урбаністичні. Координувати підготовчу роботу з організації цієї нової Комісії запропонували Ансарі, і у 1982 р., після тривалих консультацій зі спеціалістами антропологами, перший Міжнародний семінар з урбаністичної антропології був врешті скликаний у Відні. У роботі семінару взяли участь 15 учених з Австрії, Канади, Єгипту, Індії, Японії, Кувейту, Нідерландів, Нігерії, США та Венесуели. Матеріали було видано у 1983 р. у тому, опублікованому видавництвом “Brill” за редакцією Ансарі та Наса. Отримавши назву “*Розмовляючи про місто – динаміка урбаністичної антропології*”, цей том мав на меті забезпечення плану для наукової програми Комісії, яка повністю увійшла до складу IUAES у 1983 р. на Міжнародному конгресі у Ванкувері.

CUA значно зросла з того часу, а її членами стали учені з університетів всього світу. Вона регулярно проводить свою тематич-

ну щорічну конференцію і організовує семінари та круглі столи, збираючи разом старших та молодших антропологів задля обговорення їхніх робіт та дискусій з приводу основних проблем цієї субдисципліни. Кілька років тому Комісія створила власний вебсайт (<http://urban.anthroweb.net/>). За час свого головування Джуліана Б. Прато встановила міцні зв'язки з видавництвом “Ashgate Publishing”, що вилалося у серію видань “*Урбаністична антропология*”. Крім того, в листопаді 2011 р. вона запустила проект “*Urbanities*” – рецензований онлайн-журнал з відкритим доступом, метою якого є поширення серед наукового співтовариства та широкої громадськості найсучасніших наукових досліджень, дискусій і новин в урбаністичній антропології. Журнал виходить двічі на рік, і основним його завданням є демонстрація значення цієї субдисципліни для розуміння соціальних, культурних, політичних та економічних змін в усьому світі.

Дефініції “урбаністичного”

1970-ті роки стали періодом інтенсивного розвитку міських досліджень, але їхнє соціально-економічне, геополітичне та етнографічне розмаїття спричинило певну плутанину в означенні власне терміну “урбаністичний”. Урбаністичність визначалася за допомогою поняття щільність населення або залежно від професійної зайнятості населення, що не мала стосуватися сільськогосподарського чи прямого натурального виробництва. Саутхолл (1983) розглядав “урбаністичність” як високу просторову щільність соціальної взаємодії, відхиляючи ті визначення, які базувалися на поняттях простої демографічної або фізичної щільності. Гуткінд на основі марксистського підходу (1983) запропонував власне визначення, досить подібне до поглядів Саутхолл, згідно з яким “урбаністичність” – це не особлива міська фізична щільність, а вид суспільних відносин, які істотно відрізняються від стосунків у сільській місцевості. Гуткінд стверджував, що основою міського життя є класова боротьба і, так само, як і Саутхолл, наголошував на тому, що місто є “соціальним інститутом”, принципово відмінним від будь-чого іншого. Ці вчені перебували під впливом більш ранніх соціологічних робіт, таких як вже згадуване есе Луїса Вірта “*Урбанізм як спосіб життя*” (1938), у якому описано характерні ознаки міста як специфічного соціального інституту. Саме цей підхід спричинив усталення *антропології міста* як протилежної до *антропологічних досліджень у місті*. Саутхолл (1983) обґрунтував, що метою урбаністичної антропології повинне стати кросс-культурне дослідження урбанізму, а відтак рекомендував проводити порівняльний аналіз історично сформованих метрополій, що продовжило більш ранню дискусію щодо класифікації міст. Подібно до інших досліджень це стало (див. у наступному розділі) спробою нагадати про попередження Едмунда Ліча щодо тенденції серед окремих антропологів “займатися безглуздим колекціонуванням метеликів” (Leach 1961: 5). Проте той вплив, що його здійснили подібні спроби на історію цієї субдисципліни, робить їх вартими окремої уваги.

Одна з перших спроб класифікації міст була здійснена Редфілдом і Зінгером в есе “*Значення міст у культурі*” (1954), у якому було значно розширено міркування Редфілда з приводу народно-урбаністичного континууму та розвинуто ідею континууму двох ідеальних типів міст, протилежних один одному, що їх дослідники назвали “ортогенні” та “гетерогенні” міста. Ці два ідеальні типи повинні були пояснити ту роль, яку відіграють міста у культурних змінах та передачі культури. Згідно з Редфілдом та Зінгером, “ортогенні” міста є продуктом ендегенного розвитку, а отже, наслідком “первинної” урбанізації. У контексті ортогенних міст вже існуючі народні ідеї та цінності трансформуються групою міської інтелігенції і повертаються назад до людей (народу), в середовищі яких вони виникли. Такий процес розробки і кодифікації народної культури у “велику традицію”, на думку вчених, створює місцеву цивілізацію. Натомість “гетерогенні” міста є продуктом “вторинної” урбанізації, яка виникає, коли народна культура зустрічається з іншою (часто колоніальною) культурою. У цьому другому випадку результатом стає не творення “великої традиції” місцевих цивілізацій, а нова форма міського життя, яка часто перебуває в конфлікті з місцевою народною культурою. Згідно з Редфілдом та Зінгером, гетерогенні міста можуть також ставати центрами технічних та економічних змін, однак ідеологічні нововведення, що їх супроводжують, руйнують давню традицію і спричиняють невідповідності, втрату коріння та аномію.

Наступна класифікація африканських міст була здійснена Саутхоллом і відіграла важливу роль у дослідженнях, проведених серед колишніх африканських колоній. Для Саутхолла (1961) африканські міста належать або до категорії “А”, або до категорії “Б”. Категорія “А” включає міста зі старовинною структурою, сформованою задовго до появи колоніальних адміністрацій. Такі міста характеризуються повільним розвитком та тісними зв’язками з натуральним господарством навколишніх сільських регіонів. Категорія “Б” об’єднує новостворені міста, що характеризуються швидким зростанням і заселені переважно сільськими мігрантами, задіяними в роботі на шахтах або промислових об’єктах, які були збудовані білими європейцями та перебували у їхній власності. Глюкман приєднався до дискусії, наголошуючи на тому, що міста у Центральній Африці “відрізняються від будь-якого іншого міста у світі лише статусом” (1961: 79), і що “африканський містянин є так само містянином” (1961: 69). Що стосується африканських міст у регіоні Коппербелт, то, на думку Глюкмана, у них “соціальна структура визначається індустріальним характером міських поселень”, а тому “точкою відліку для аналізу урбанізації має бути урбаністична система взаємовідносин” (1961: 79-80).

Такий підхід африканістів кардинально відрізнявся від аналізу, проведеного вченими, які займалися урбаністичними дослідженнями в Індії. У 1960 р. Покок опублікував статтю про індійські міста, у якій доводив, що вони є передусім *індійськими*, і що чимало соціологічних робіт поспішно і помилково пов’язують урбаністичне із “західними цінностями та впливами” (Росок 1960: 65). У своєму нещодавньому есе Перрі (2012) розглядає ці

різні підходи та виявляє причини розбіжностей між ними у різних академічних програмах. Так, вчені з Інституту Родса Лівінгстона намагалися дистанціюватися від колоніальних стереотипів про африканських “дикунів” як людей, котрі ніколи повністю не перетворюються на “містян”. Натомість антропологи, які проводили дослідження в Індії, були сповнені рішучості нарешті вийти з тіні африканістики, а тому прагнули затвердити унікальний та відмінний характер індійських міст і цивілізації. Втім, на думку Перрі, існує об’єктивна різниця між цими двома видами урбанізму, розглянутими Глюкманом і Пококом. Покок зігнував у своєму аналізі індійські колоніальні міста і звертався до тих міст, які ендегенно розвивалися тисячоліттями та були схожими на “ортогенні” міста, присутні у моделі Редфілда та Зінгера. Він намагався продемонструвати, що в Індії не існувало розриву між сільським та міським соціальним життям. Підкреслюючи існування давньої індійської міської цивілізації, Покок прагнув показати, що історично індійське місто було виразником традиційних соціальних цінностей, відображених у варно-кастовій системі та системі спорідненості. Зрештою його відмова від розділення села та міста, фактично поставила під сумнів можливість існування урбаністичної антропології як окремої галузі.

Попри вельми авторитетне заперечення Покока, наприкінці 1960-х рр. виникло два основні підходи, які описували різне бачення урбаністичних досліджень. Один розвивався на основі шляху, наміченого Саутхоллом і Гуткіндом, і був підтриманий Конрадом Аренсбергом (1968), який, порівнюючи сільське і міське життя, бачив у місті сутність, що її слід розглядати окремо. Позиція Аренсберга відображає сильний вплив функціоналізму і розміщує урбаністичні дослідження в методологічних рамках, до яких вчений звернувся в своєму дослідженні сільської Ірландії, опублікованому разом із Соланом Кімболом у 1940 р. Такий функціоналізм не був несподіваним, адже як зазначила Розмарі Харріс у своєму важливому есе, опублікованому у 1988 р., Аренсберг і Кімбол визнали, що перебували під впливом досліджень Ллойда Ворнера, присвяченому “Місту ”янкі””. Інша позиція чудово представлена Лідсом (1968), який стверджував, що місто не може вивчатись ізольовано та відокремлено від ширшого національного та міжнаціонального контексту. Лідс (1972) чітко дав зрозуміти, наскільки багато уваги відводилося мікродослідженням, які, на його думку, мають обмежений вплив на розуміння міст. Він вказав на дві основні проблеми того шляху, що його обрала “урбаністична антропологія”. Стверджуючи, що урбаністична антропологія “поводиться так, ніби а) місто є ізольованим середовищем б) все, що вивчається у місті, відображає внутрішній стосунок до міста”, Лідс дійшов висновку, що “міста є лише однією з форм розселення населення, кожна з яких призводить до появи складної системи взаємодій, що утворюють суспільство” (Leeds 1972: 4-5). Лідс прагнув означити теоретичні та методологічні моделі, які дали б змогу антропологам вивчати “сутність” міста як частину ширшої сутності, тобто держави і глобального контексту, у якому воно перебуває. Такий підхід Лідса наочно ілюструється його твердженням про

те, що “жодне місто не є відокремленим островом” (Leeds 1980; див. також Leeds 1973). Для вченого міста є елементами складного макросвіту, і цей макросвіт слід брати до уваги, щоб зрозуміти, що відбувається на мікрорівні. Водночас інші антропологісти все більше розуміли, що міста не можна розглядати як залежні частини централізованих держав і що урбаністичні явища слід контекстуалізувати в глобальній системі. Наприклад, Річард Фокс (1977) наголосив на доцільності застосування історичного підходу для аналізу локального в його глобальному вимірі.

Слід зазначити, що за винятком США вчені не надто часто використовували урбаністичну антропологію для вивчення західних індустріальних суспільств. Численні труднощі, що виникали під час проведення “традиційних” антропологічних досліджень у новій постколоніальній ситуації, стали поворотним моментом в процесі дисциплінарного спротиву щодо подібних досліджень на заході. Як ми вже зазначили, це особливо відчувалося в офіційній британській антропології. Поки дослідження в колишніх колоніях ставали все складнішими через відсутність співпраці з місцевими органами влади, а також внаслідок спаду інтересу, а отже і виділених на дослідження коштів, на батьківщині самих антропологів окремі вчені звернули увагу на вивчення власного суспільства, що спричинило даремний (Schneider 2002) та шкідливий (Pardo and Prato 2010) пошук “екзотики вдома”.

Трайбалізація міст: урбаністична антропологія та функціоналістична парадигма

До початку 1980-х рр. в антропології окреслилося три основні тенденції: 1) вивчення трансформацій, що відбувалися в так званих країнах третього світу та країнах, що розвиваються 2) вивчення місця проживання антрополога, так звана антропологія “вдома” 3) вивчення європейців з особливим акцентом на кельтських та ірландських спільнотах та сільських поселеннях у Середземноморському регіоні. Остання тенденція була особливо характерною для англійських антропологів (британських та північноамериканських). Починаючи з 1960-х рр. неабиякого поширення набули середземноморські етнографії у Греції, Іспанії, Італії, Португалії (хоч географічно вона і не є середземноморською країною), Туреччині (в регіоні, розташованому між Європою та Близьким Сходом) і значно меншою мірою у Франції, адже вона мала свою власну традицію антропології “вдома” (див. наприклад, Dumont 1951). Завдяки тому, що такі дослідження в селі стосувалися переважно невеликих, відокремлених спільнот, в результаті вдалося опублікувати значний обсяг антропологічної літератури. Втім, ці села синхронно досліджувались як “ізолювані одиниці”, і спеціалісти не здійснили жодної спроби пов’язати їх з ширшим регіональним та національним контекстом. Отже, попри те, що традиційна функціоналістична парадигма виявилася непридатною для інших етнографічних регіонів, вона як і раніше продовжувала використовуватися в антропології, зокрема, для вивчення середземноморських сіл, де вчені зосереджувалися на соціальних нормах, інтеграційних та статичних аспектах соціальної структури.

Приблизно два десятиліття потому нове покоління антропологів, чий дослідницький інтерес стосувався Європи, почали сумніватися в доцільності домінуючого аналітичного підходу до вивчення європейських сільських спільнот. Ці критичні зауваження були належним чином підсумовані британським антропологом Херцфельдом, який проживав у США (1987) і проводив дослідження у сільській місцевості Греції. Херцфельд рішуче наголошував на парадоксальності ситуації, що склалася в науці, адже дисципліна, що претендувала на відмову від екзотики (у розумінні відкриття культурної інакшості), насправді активно продовжувала вивчення цієї культурної інакшості. Ще важливішою стала заувага Херцфельда з приводу фокусування антропологів на сільській місцевості, адже, на його думку, це відвертало увагу від складної системи відносин між місцевою, національною, політичною та економічною динамікою. Структурно-функціоналістична парадигма, яка і надалі домінувала у 1970-х рр., з часом призвела до різкої критики досліджень (див. наприклад, Albera 1988) трайбалізованих, ізольованих у часі і просторі спільнот та пошуку маргінального у їхньому середовищі. Така критика засвідчила опір орієнтації урбаністичної антропології на групову динаміку та дослідження окремих спільнот. Як влучно зазначив Фокс, на ранній стадії урбаністична антропологія займалася негідним пошуком дикунів у нетрях (1977).

Важливо нагадати читачеві, що “урбаністична антропологія” розвивалася паралельно до вивчення того суспільства, звідки власне походить антрополог. Не менш важливо відзначити, що відколи антропологи звернули увагу на свій “дім”, ними почав керувати інтерес суто прикладного характеру. Вчені зацікавилися вивченням “проблем” свого власного суспільства і прагнули зробити внесок у планування соціальної політики, спрямованої на вирішення таких проблем. Для цих антропологів західні мегаполіси становили зріз суспільних негараздів. Своєю чергою, місто виявлялося мозаїкою, в якій кожен шматочок уособлював певну проблему. Такий підхід не мав на меті вивчення цілісності, він передбачав спостереження та аналіз кожної частини окремо від інших, що стало продовженням практик Чиказької школи та її послідовників. Вплив цієї школи на антропологічні урбаністичні дослідження викликав жваві дискусії, котрі тривають до сьогодні. Зокрема, активно критикується підвищена увага до невеликих соціальних одиниць. Ханерц, який у 1960-х рр. провів дослідження “суспільства і “культури гетто”” (1969), почав з часом засуджувати цей підхід, стверджуючи, що проблемно-центричні дослідження призводять до фрагментарного бачення міста (Hannerz 1980). Головним недоліком урбаністичних робіт він вважав невміння антропологів “об’єднати” різні фрагменти “мозаїки” (1980). У своїх ранніх публікаціях Фокс (1977) аналогічно стверджував, що, зосередивши увагу на конкретних групах, антропологи продукували фрагментарну картину міської дійсності (див. також Wayne and Kemper eds 1978). Кілька років потому Лейт Малінгс (1987) розкритикував шлях, яким рухалась урбаністична антропологія в США, а також результати її роботи (Mullings 1997). Водночас інші північноамериканські дослідни-

ки продовжували боротися за відмову від аналізу в межах урбаністичної “мозаїки” і приділяли особливу увагу таким питанням як бідність, етнічна приналежність та гендер. Втім, поява таких досліджень знову диктувалася прикладними інтересами, а отже, й “заангажованістю” антропологів. Прикладний підхід багатьох американських антропологів до вивчення власного суспільства не повинен нас дивувати, адже, як зазначили Маркус і Фішер, вони завжди мали “внутрішні інтереси”, а “екзотичними об’єктами” їхніх досліджень традиційно були американські індіанці, міські мігранти та іммігранти (Marcus and Fischer 1986: 112).

Британські антропологи, на відміну від США і частково європейських колег (наприклад, французьких або скандинавських), протягом тривалого часу розглядали вивчення власного суспільства як “антропологію бідних, ... але не експеримент і не серйозну науку” (A.P. Cohen 1986: 15). У кращому випадку вони звертали увагу на ірландські та кельтські спільноти (які у певному сенсі зображувалися як колонії) або європейських (переважно середземноморських) селян. Зокрема, середземноморська антропологія розглядалася як друге найкраще починання антропологів. Ці спільноти розцінювалися як достатньо “віддалені”, щоб вважатися “відповідними” для антропологічного дослідження (див. Ardner 1987), а отже відповідало переконанню, що лише відстань, особливо семантична, може дати “достатнє, ледь не магічне, збільшення для антропологічного бачення” (Ardner 1987: 38). Зрештою виникло розуміння необхідності вивчення конкретних соціальних одиниць (села, міста чи більшого міста) та впливу на них мікропроцесів, на які, своєю чергою, впливає культурна динаміка.

Через те, що велика частина цих учених закривала очі на європейські міста, розвиваючись виключно у межах сільських досліджень, нас не повинно дивувати, що до середини 1980-х рр. урбаністичній антропології було присвячено лише кілька етнографій англomовних антропологів. Ще менше спеціалістів взяли участь у серйозніших дискусіях. Примітно, що більшість цих монографій виявились не здатними до холістичного аналізу, адже зосереджували свою увагу на вузьких темах, таких як індійський карнавал у західному Лондоні (Cohen 1980), політичні ідеології та репрезентація іммігрантів у Франції (Grillo, 1985), політичні вподобання робочого класу в Італії (Kertzer 1980), соціально-історичні дослідження промислової еліти в Іспанії (McDonogh 1986). Більше того, вищенаведені дискусії продовжували ігнорувати існування урбаністичних етнографій, адже їхньою метою було не стимулювання міських досліджень, а критика структурно-функціоналістичної парадигми. Такі дискусії зрештою привели до діагностування в антропології “комплексу” національно-державних суспільств, з акцентом на таких питаннях як бюрократія, націоналізм, релігійні і політичні ідеології, гендерні та етнічні взаємини.

Диверсифікація урбаністичної антропології

У 1980-х рр. відбулася публікація значної кількості урбаністичних етнографій. У статті, опублікованій у 1990 р., Сан’ек здійснив огляд цих робіт, які охоплювали п’ять континентів, і розглянув ті

питання, що цікавили антропологів, а також проблеми, що випали з фокусу їхньої уваги. Як зазначив учений, урбаністична антропологія несподівано виявила, що вона конкурує з іншими “антропологіями” – прикладною, екологічною, медичною, освіти, естетичною, антропологією “розвитку” та “гендеру”, які розвивалися поряд з більш традиційними полями дослідження – політичною, економічною, релігійною антропологіями, антропологією сім’ї, та підрозділами юридичної антропології (зокрема, правовим плюралізмом). На думку Сан’єка, “урбаністична антропологія у 1980 р. була, можливо, найвужчою та з точки зору теорії найменш впливовою з усіх цих галузей” (Sanjek 1990: 151).

Втім, важливо відзначити, що в США виникла нова тенденція, коли антропологи спробували надолужити згаяний час і почали “вивчати все”, зокрема й такі теми як динаміка успадкованого багатства (G. Marcus 1980), протекція та ритуальність в Конгресі США (Weatherford 1985). Водночас відновлення інтересу до однопредметних досліджень призвело до вивчення літніх людей, етнічних меншин, нових мігрантів, гендеру (зокрема, феміністично орієнтованого) та освіти (наприклад, Susser 1982, Foner 1987, Harrison 1989, Jones and Turner 1989). Особлива увага приділялась етнічним та релігійним ознакам, а також міжетнічним відносинам. У вже цитованій статті Сан’єк зазначив, що більша частина цих досліджень продовжувала бути орієнтованою на сусідство. З іншого боку, емпіричне дослідження локальної динаміки було пов’язане зі значно ширшими історичними та міжнародними процесами. Наприклад, етнографії на Близькому Сході стосувалися арабо-ізраїльського конфлікту і досліджували вплив релігійної освіти на політичні процеси (Fischer 1980), значення етнічного демографічного руху (Shokeid and Dresden 1982) та історичних процесів формування національних держав (Aronoff ed. 1986), враховуючи вплив зовнішніх факторів.

Етнографічні спостереження африканських суспільств проводилися, зокрема, для того, щоб відобразити традиційні зацікавлення антропологів у системі спорідненості, соціальної організації та трудових міграціях. Водночас, деякі вчені, навпаки, звернулися до нових сфер і розглядали, наприклад, драматургію влади, відносини між символікою статусу та масонськими ложами (Cohen 1981), появу нових лідерів корінних народів (W. MacGaffey 1983) та підприємницький дух (J. MacGaffey 1987). Розширення поля досліджень відбувалося також за рахунок етнографій про роль жінок в економічній діяльності (Obbo 1980, Cook 1980). Робота, клас і гендер разом із міським символізмом та урбаністичним плануванням, а також “урбаністична” релігія ставали основними темами урбаністичних антропологічних досліджень в Азії. Такими є роботи Холмстрома (1985), присвячені організованим та неорганізованим секторам промисловості в Індії, Сمارт (1989) про вуличних торговців у Гонконзі, Гейтса (1987) про китайський робочий клас у Тайвані, Бестора (1989) про ринки і соціальну організацію в Токіо, Робінсон (1986) про політико-економічний розвиток в Індонезії та видання під редакцією Наса (1986) про індонезійські міста. Чимало досліджень поєднували проблему гендеру з дослі-

дженнями праці, міграції (Ong 1987 and Sharma 1986; Trager 1988), індуїстських жінок з середнього класу та еліти (Caplan 1985), вертикальної мобільності (Srinivas 1984). Водночас, інші антрополози вивчали “секс туризм” (Phongpaichit 1982), культуру професійних гейш (Dalby 1983), а об’єктами етнографій у Китаї ставали демографічна політика та різне становище жінок в міських та сільських районах (Wolf 1985). Дослідження релігії варіювалися від аналізу роботи священнослужителів брахманів (Fuller 1984) до аналізу взаємозв’язку між класом та релігією (Lewandowski 1980), “нових релігій” в Японії (Davis 1980), ісламського відродження (Nagata 1982, 1984; Nakamura 1983), зіткнення між релігійними інституціями та колоніальними адміністраціями (Appadurai 1981), а також труднощів, спричинених етнографією стародавнього паломницького міста Варанасі (Pargy 1994).

Крім того, у випадку з азіатськими етнографіями значна частина літератури, хіба за винятком досліджень секс туризму та спільних корпоративних підприємств, була пов’язана з внутрішніми змінами, що часто спричинялись недооціненими зовнішніми впливами. Урбаністичні етнографії в Латинській Америці зверталися до проблеми житлового будівництва, реконструкції вже існуючих та будівництва нових поселень в урбаністичних околицях (e.g., Lobo 1983, Logan 1984, Holston 1989), або ж робили акцент на економічній політиці, жінках-працівницях, місцевій політиці і релігії (див., наприклад, Chaney and Castro, 1989 – про жінок-робітниць заводів та ринкових торгових; Saha, 1986 – про неформальність і державну політику; Bank and Doimo, 1989 – про громадські рухи). Чимало досліджень Латинської Америки перебували під впливом соціологічних праць, таких як робота Каслса “*Міста і низи*” (1983).

Урбаністичні дослідження в Європі видаються більш географічно різноманітними. У Великобританії вони переважно стосувалися етнічних груп, особливо іммігрантів з країн Співдружності (Burghart 1987, Cohen 1981, Wallman 1984, Werbner 1986). Винятками з цієї тенденції стали роботи Марса (1982) про злочини на робочому місці, Харріс (1986) про владні відносини у промисловості і Фінеган (1989) про музикантів-аматорів. Кілька досліджень були проведені у Південній Європі і майже жодного – у Східній. Хоча дослідження у Південній Європі, як і раніше, обмежувалися традицією середземноморського регіону (Pardo and Prato 2010), почали з’являтися свіжі теоретичні підходи, що підтверджує робота Мерфі (1983) про зміну поколінь у Севільї і Пардо (1989), присвячена темі взаємозв’язків між релігійними віруваннями, практиками та соціальною динамікою в Італії. Водночас урбаністична Франція привертала до себе увагу як британців (Grillo 1985), так і власних антропологів (серед них Zonabend 1981 та Segalen 1985). Цікаво, що Швеція стала тією країною, де більшість урбаністичних досліджень проводились у континентальній Європі, і стосувалися етнічних проблем з особливим акцентом на інститутах добробуту, класу і культури.

Слід відзначити, що хоч вищезгадані публікації і базувалися на урбаністичних етнографіях, більшість з них у професійній

спільноті не вважалась “урбаністичною антропологією”. Чимало робіт були ідентифіковані як дослідження з антропології релігії і думки, економічної антропології, гендерної, політичної антропології, матеріальної культури, екологічної антропології тощо. Супротив щодо урбаністичної антропології все ще був відчутним в офіційному академічному світі, тому антропологічні дослідження урбаністичного Заходу, а особливо Європи, вимагали додаткового часу та зусиль для того, щоб заслужити і досягнути визнання.

Методологія і методи: розвиток класичних антропологічних досліджень у західних містах

Протягом 1970-х років стало очевидно, що зростаюча кількість урбаністичних антропологічних досліджень вимагає нового методологічного та теоретичного означення дисциплінарної парадигми. Зокрема, післявоєнна та постколоніальна ситуація призвела до критичного переосмислення антропології, її меж, методів і об’єкту дослідження (див., наприклад, Ansari and Nas eds 1983). Наукові інтереси стали більш різноманітними. Водночас вивчення соціальних змін та впливу марксизму призвело до критики домінуючої функціоналістичної парадигми.

Чимало антропологів, які мали іншу точку зору і ставили під сумнів обґрунтованість дослідження “ізолюваних” та “автономних” спільнот, почали вписувати свої етнографії у ширший контекст. Це стало початком нового методологічного підходу в цій дисципліні. Антропологи все більше уваги приділяли взаємозв’язку між мікропроцесами (на рівні громади) та макропроцесами (на регіональному та національному рівні). Втім, такий підхід та нові зацікавлення лише частково відобразились в урбаністичних дослідженнях. Короткі дискусії, які супроводжували публікації цих європейських урбаністичних етнографій, все ще необґрунтовано зводились до аргументу про неможливість здійснення антропологічного дослідження в умовах західного міста.

У 1980-х рр. було розглянуто два нагальні питання. З одного боку, антропологів цікавило, чи може класичний методологічний апарат, розроблений для вивчення сільських і родових спільнот, бути застосованим у більших і значно “складніших” поселеннях. З іншого боку, методологічні проблеми вкотре стали актуальними у зв’язку з проблемою міждисциплінарності. Без сумніву антропологам ставало все важче визначати свою сферу досліджень, а глобальні зміни примушували їх брати до уваги дані, які академічно “належали” іншим соціальним або гуманітарним наукам, зокрема соціології, політології, економіці та історії. Основним викликом став спосіб застосування традиційної академічної методології до більш складних (західних і незахідних) суспільств та здійснення необхідних академічних пристосувань без втрати дисциплінарної ідентичності. Варто зазначити, що саме ці питання були актуалізовані Бентоном (1966) ще за два десятиліття до того.

Стверджуючи, що урбаністична антропологія перебувала під сильним впливом соціології, слід неодмінно зазначити, що на початковому етапі це спричинило появу окремих областей дослідження (“примітивних” і “екзотичних” спільнот з одного боку та

“складних”, переважно західних суспільств з іншого), а отже дисциплінарній безпеці ніщо не загрозувало. Крім того, під час збору даних ці дві дисципліни застосовували різні дослідницькі методи. Соціологи зазвичай вивчають великі зрізи населення, використовуючи переважно кількісні та статистичні дані, моніторинги, структуровані інтерв’ю тощо, тоді як антропологи здебільшого здійснюють довготривалі якісні дослідження, які базуються на поглибленому етнографічному вивченні спільноти за допомогою включеного спостереження та поєднання технік польової роботи, таких як польовий щоденник, відкриті інтерв’ю, кейс-стаді окремих людей або ситуацій, аудіо- та відеозаписи тощо. Традиційно етнографічний метод давав змогу антропологам зосередитися на конкретній темі та бути холістичними у своєму аналізі. Просторова складність урбаністичного поля, безперечно, у цьому сенсі є серйозною проблемою, адже антропологи все частіше стикаються з необхідністю проводити свої дослідження так, щоб згодом розширити сферу їхнього застосування. У цих умовах етнографічні методи лишаються актуальними, а отже, і вони змушені розширюватися. Чимало дослідників зуміли обійти ці труднощі, встановивши певні межі у визначенні цільової групи населення і обмежуючи свої дослідження околицями (просторові межі), етнічними меншинами (культурні межі) або цільовими групами з певною гендерною приналежністю або родом занять. Зі зростанням кількості антропологічних досліджень в урбаністичних районах з’являється ризик того, що відмінність між цими двома дисциплінами розмиватиметься.

Поки соціологи все більше цікавилися етнографічним методом (наприклад, Gans 1967), такі антропологи, як Сандра Волмен почали сумніватися у тому, що включене спостереження взагалі придатне для вивчення міського простору. Це зрештою переросло у пропаганду нових методів та появу “репрезентативної антропології” (Wallman et al. 1982). У своєму дослідженні Лондона, опублікованому під назвою “*Вісім лондонських домогосподарств*” (1984), вона застосувала методи, запозичені з інших дисциплін. Невдовзі ця робота стала зразком, який стимулював інші дослідження, адже у ньому доводилась актуальність аналізу таких “ресурсів” як час, інформація та ідентичність для розуміння внутрішнього світу мешканців Лондона.

Протягом певного часу методологічна позиція Волман відіграла важливу роль в обґрунтуванні хибної позиції, згідно з якою (класична) антропология вважалася непридатною для західного індустріального міста. Тому певний час небезпека того, що цю галузь буде проігноровано, залишалася великою. Однак в середині 1980-х рр. робота Пардо про смерть у Неаполі (1989) і його більш пізні дослідження, здійснене під час написання докторської дисертації, переконливо довели, що у польовій роботі доцільне не лише включене спостереження, але і його поєднання з адаптованою технікою Волман, тобто проведенням кейс-стаді, що продемонструвало переконливі результати. Все це засвідчувало, що холістичні дослідження у межах антропологічної традиції можуть успішно проводитися в урбанізованій Європі (Pardo 1996; див. також 2012

про академічні та інтелектуальні труднощі того часу). Ключовим аспектом роботи Пардо в Неаполі став акцент на взаємостосунках фактор – система, що дало змогу провести критичний аналіз категоріальних опозицій, характерних як для функціоналістичної, так і для марксистської перспективи. Демонструючи аналітичне та теоретичне значення поглибленого дослідження, що базується на польовій роботі, Пардо провів свою докладну етнографію для того, щоб розробити складну структуру. Він закликав антропологів звернутися до соціологічного поняття “сильної безперервної взаємодії” (Pardo 1996: 11-12) між матеріальним і нематеріальним, між довгостроковими цілями та швидкими результатами, беручи до уваги значення моральності, раціональності та цінностей у виборах і стратегіях людей, а також зв’язку між аналізом на мікро- і макрорівні. Нові урбаністичні дослідження стосувалися взаємодії між економічними, політичними та культурними аспектами, які контекстуалізували місцеву динаміку і трансформації в національних та глобальних історичних процесах (Prato 1993, 2000, 2009). Інші вчені (див, наприклад, Spyridakis 2006 and 2010), які дотримувалися такого підходу, вивчали взаємовідносини між місцевими і національними процесами та політикою глобальної реструктуризації, які докорінно змінили локальну реальність та повсякденне життя людей. Визнаючи ефективність даних, отриманих за допомогою неklasичних антропологічних методів, ці дослідження продовжували спиратися на традиційну етнографічну методологію. Як засвідчили цитовані вище роботи і зростаюча кількість інших (таких як, наприклад, Armstrong 1998, Gill 2000 and 2001, Bardhoshi 2010, Lindsay 2011, Mollica 2012, Engbresten 2012), тривалі польові дослідження конкретної місцевості залишалися обов’язковою умовою, а включене спостереження та поглиблені кейс-стаді стали можливими завдяки “якісно проаналізованним щоденним взаємодіям” (Falzon 2009) та стосункам довіри, встановленим з місцевим населенням (Pardo 2000 and 2001).

Увагу до взаємозв’язку між мікро- і макро-процесами, не слід плутати з методологічними аргументами, які у 1990-х рр. поставили під сумнів доцільність традиційної польової роботи. Це сталося, наприклад, у випадку з “мультисайтною”⁶ етнографією, що її, зокрема, розробляв Джордж Ф. Маркус. Наголошуючи на тому, що чимало сучасних соціальних явищ, таких, як глобалізація і транснаціоналізм, не можуть бути проаналізовані виключно за допомогою об’єктів, розміщених у просторі, Маркус (1995) припустив, що антропологи повинні навчитися виявляти “зв’язки між місцями” (Falzon 2009: 5). Основна критика цього підходу зумовлена тим, що у прагненні виробити цілісне розуміння дуже розрізнених локальних процесів в умовах глобалізації та транснаціоналізму, постмодерністські прихильники мультисайтної етнографії нерідко проводили “тонкі”, поверхневі етнографічні дослідження, які не сприяли поглибленому розумінню і аналізу локальної реальності (щодо цієї дискусії, див., наприклад, Falzon ed. 2009). Крім того, Ханнерц (2009) справедливо поставив під сумнів новизну такого підходу, наголошуючи на тому, що і в середині, і наприкінці двадцятого століття, надто часто нова мода і термінологія вида-

⁶ Multi-sited від multi – багато, site – місце. Дуже умовно цей термін можна перекласти як “багатовекторна” або “багатовимірна” етнографія. Мульти-сайтна етнографія (“multi-sited ethnography”) – це метод збору даних, який здійснюється за допомогою розширення поля (географічного і/або соціального), де відбувається накопичення емпіричної інформації (прим. перекл.).

валися за інновації. Марксистське і постмодерністичне критичне ставлення цього нового покоління антропологів до минулого дисципліни, не лише призвело до сумнівів у доцільності традиційної польової роботи, але й, як зазначив Ханнерц, спричинило “масову амнезію” в ширшій академічній спільноті. З іншого боку, вже на світанку дисципліни антропологи проводили польові дослідження не лише як відсторонені спостерігачі, а й практикували в тій чи іншій формі “мультисайтні” дослідження. Як показали нещодавно роботи Пардо (див, наприклад, 1996 і 2012), антропологічні дослідження, проведені із застосуванням традиційної методології, хоч і пов’язані з конкретною міською місцевістю, проте пропонують емпіричне розуміння більш широкого контексту і комунікації з соціологією, що стає можливим завдяки етнографічному вивченню соціальних зв’язків місцевого населення всередині міста та за його межами. Пардо дуже чітко, з глибокою увагою до деталей, описує, як він у якості включеного спостерігача “слідував” за своїми інформаторами під час їхньої діяльності всередині та поза містом, забезпечуючи тим самим глибоке, цілісне розуміння шляхів, за допомогою яких місцеві жителі входять до більш широкої соціальної, економічної і політичної системи, яка, своєю чергою, стимулювала комплекс аналітичних та теоретичних зусиль. Аналогічним чином, вивчення Селігман (2004-2012) вуличних продавців в містах Перу демонструє, що багаторічні польові дослідження відіграють фундаментальну роль у відстеженні переплетення мікро-, мезо- і макропроцесів в економіці Андів. Це лише два приклади мультисайтної етнографії, які показують глибоке розуміння того, як люди ставляться до ширшої системи за межами місця свого проживання і роботи. Крім того, вони наголошують на важливості чіткого аналізу мікропроцесів, які перебувають під впливом складних впливів процесів на макрорівні. У такий специфічний спосіб можна побачити, що мультисайтна польова робота може бути дійсно корисною (див. також Mollica 2012, Parry 2012, Prato 2012 and Giordano 2012).

Важливим аспектом у вивченні взаємозв’язку між мікро- і макрорівнями є концептуальна та аналітична відмінність між місцем і простором. Ця відмінність стала важливою для міських досліджень, коли міста почали все частіше розглядатися як “місця”, наповнені певним значенням для містянина. Міста претендують на те, щоб бути більше, ніж просто фізичним простором, оскільки їхні соціальні форми створюють смисл того “ким ми є”. Отже, міста розглядатися як місця значень та ідентичності. Для окремих вчених (див, наприклад, Orun and Chen 2003), концептуалізація міста як місця стала особливо важливою, коли міста почали вивчатись у стосунку до зовнішніх глобальних сил. Попри те, що світова економіка змінює міста, їхня специфічна ідентичність проявляється, коли вони аналізуються як місця смислів (наприклад, Low ed. 1999). Тож попри нові спроби здійснення типологізації міст, було б вкрай некоректно застосовувати однакові аналітичні параметри для таких різних просторів як, наприклад, Нью-Йорк, Токіо, Лондон, Париж, Шанхай або Чикаго. Ці мегаполіси, як і цілий ряд інших, цілком можуть бути охарактеризовані як “глобаль-

ні міста” (у трактуванні Sassen 1991), але їхнє емпіричне дослідження виявляє той безперечний факт, що міста змінюються від однієї епохи до іншої, і від одного суспільства до іншого (Ogun and Chen 2003: VIII).

Нові розробки у сфері антропологічних урбаністичних досліджень: міста в глобальному контексті

Починаючи з 1990-х рр., за допомогою урбаністичних антропологічних досліджень було виявлено різні виміри впливу регіонального розмаїття (культурного, соціального, економічного і політичного) на міське життя. Антропологи звертали увагу на: а) переосмислення теорій урбанізації і моделей зростання міст; б) різні виміри урбаністичної соціальної взаємодії, особливості міських конфліктів у традиційно багатонаціональних державах та “мультикультурні” процеси у західних містах; в) способи, за допомогою яких люди з різних регіонів, перебуваючи під впливом різних політичних режимів, реагують та адаптуються до вимог глобальної політики (наприклад, країни, що розвиваються, постсоціалістичні країни, постіндустріальні поселення); г) видимість і актуальність міських досліджень та антропології в цілому для широкого загалу.

Для того, щоб зрозуміти ключові аспекти урбаністичних досліджень, крім відповідей на критичні зауваження, на зразок згаданих вище зауважень Ліча, були здійснені спроби теоретичного осмислення міст шляхом їхньої категоризації як священних, етнічних, гендерних, глобальних, неформальних, традиційних тощо. Це робилося для того, щоб поставити очевидне запитання: чи можливо виокремити різні групи у межах однієї категорії міст, таких як, наприклад, Єрусалим, Рим і Варанасі або індуїстські чи ісламські міста? Так, всі вони є “священними містами”, однак попри це вони принципово відрізняються одне від одного, і така різниця повинна бути вивчена та належним чином врахована. Крім того, слід поставити собі питання, чи однаковою є “культура у просторі” Коста-Ріки і Відня (Rotenberg and McDonogh eds 1993), чи мають той самий зміст і чи розвиваються за однаковою схемою поняття “класова боротьба” і гендерна солідарність у Нью-Йорку (Rosenzweig and Blackmar 1992) і в Барселоні (Karlan 1992). Як відомо, порівняльний аналіз, може сприяти проникненню у суть процесів (див, наприклад, Monge 2010, Krase 2012), але дуже важливо враховувати, що кожне з цих міст має свою історію і різні значення для своїх жителів (залежно від того, чи є вони новими іммігрантами або старожилами). Крім того, міста характеризуються різними економічними і соціальними умовами і належать до різних політичних систем, які, попри глобальні і транснаціональні процеси, неминуче стосуються широкого спектру міської політики.

Розмаїтість міського простору яскраво відображена в нещодавніх роботах, присвячених міграції, таких як видання під редакцією Глік-Шиллер і Чаглар (2011) про взаємозв'язок між мігрантами і містами, у якому особливу увагу приділено проблемі “зміни масштабу” міст. Розглядаючи взаємодію між локальним і глобальним, зокрема, історичний транснаціоналізм, пов'язаний з трудовою міграцією, ця книга прагне показати, як ті способи, за

допомогою яких мігранти різного походження намагалися утвердитися в містах та вплинути на їхню структуру, зазнавали невдачі через різні політичні, економічні та соціальні умови життя в цих містах (див. також роботу in Prato ed. 2009).

Очевидно, що ця робота продовжується і досі, а наведена стаття жодною мірою не є завершеним дослідженням у сфері урбаністичної антропології. Вона радше є переліком основних тенденцій, що впливали на розвиток дисципліни протягом багатьох років, що демонструє, наскільки *урбаністична антропологія* за цей час змінилася.

Серед питань, які привертала увагу урбаністичних антропологів у 1990-х рр. і на початку двадцять першого століття, слід згадати особливості виробничих відносин (Harris, 1986; Parry, Breman і Kapadia eds 1999; Spyridakis 2006); соціальну маргінальність (наприклад, Bourgois 2002 and 2003 [1995], Pardo 2009, Perlman 2011); соціологічне значення родинних зв'язків у соціальних відносинах (Pardo 1996, Donner 2008); громадянство, відносини між звичайними людьми і їхніми правителями, легітимність управління (Holston ed. 1999, Pardo 2000 and 2001, Prato 2000, Gill 2000 and 2001, Zhang 2002, Bray 2005, Sam Hickey and Diana Mitlin eds 2009, Pardo and Prato eds 2010); релігію і сучасність (Parry 2008); політичні ідеології та міське планування (Bray 2005, Colombijn 2006); гендерні питання (Harrison 1991; El-Kholy 2002, Engebretsen 2012); насильство і конфлікти (Armstrong 1998, Caldeira 2000, Sant-Cassia 2000, Colombijn and Lindbandeds 2002, Mollica 2010); рухи протесту та опору (Holston 2008, Gledhill and Schell 2012); проблеми, що виникають у зв'язку зі зростаючою міграцією населення і мультикультуралізмом (Ong and Nonini 1997, Feldman-Bianco 2001, Zhang 2001, Erdentug and Colombijn eds 2002, Prato ed. 2009, Nagle 2009, Weingrod 2010, Kruse 2012); легітимацію процесів формування державного та етно-національного відродження (Rubel and Rossman 2009, Weingrod 2006); міську символіку (Jezernik ed. 1999, Nas and Samuels eds 2006); культурні смисли і використання міського простору (Rotenberg and McDonogh eds 1993, Makhulu 2002); екологічні проблеми (Prato 1993, Aoyagi et al. eds 1995, Torsello 2012).

Діяльність *Комісії з урбаністичної антропології* відображає широту цих нових інтересів, стимулюючи нові дослідження і виступаючи у якості трампліну для подальшої дискусії щодо методологічних і теоретичних питань (див. Prato and Pardo eds 2010 and eds 2012). Після падіння комуністичної системи відбулося пожвавлення інтересу до міст Східної і Південно-Східної Європи, пов'язане з їхнім входженням до глобальних геополітичних процесів (див., наприклад, Prato 2004 and 2012, Thiessen 2007 and 2012, Bardhoshi 2010). Окремі публікації членів Комісії обґрунтовували доцільність міждисциплінарних дискусій, апелюючи до зв'язку між мікро- і макро-процесами і, найголовніше – до важливого значення емпіричної основи аналізу та необхідності пов'язувати теоретичні міркування з емпіричними даними. Глобальна в етнографічному вимірі серія “*Урбаністична Антропологія*”, заснована видавництвом “Ashgate” у 2007 р., відображає саме цю тенденцію,

адже вона заохочує публікацію оригінальних робіт, які базуються на емпіричному ґрунті і стосуються ключових аспектів порівняння цінностей в сучасних міжнародних наукових і політичних дискусіях. Ця серія стала першою у своєму жанрі, опублікованою великим академічним видавцем. Вона включає в себе роботи з методологічних проблем, що виникають під час урбаністичної польової роботи, дослідження, присвячені значенню системи спорідненості, сімейних і соціальних відносин, розриву між громадянами та владою, законністю політики і права, відносинам між законним, напівзаконним і незаконним в економічній і політичній сферах, ролі моральних конфліктів у соціальному, культурному та політичному спектрах, проблемам, що виникають внаслідок внутрішньої і міжнародної міграції, неформальному сектору економіки та його складним взаєминам з формальним сектором і законом, впливу процесу глобалізації на локальний рівень і значенню локальної динаміки у глобальному контексті, міському розвитку, стабільності і глобальним змінам; конфліктам і конкуренції всередині міста і між кількома містами. І вищезгадана Комісія CUA, і низка журналів, зокрема “*Urbanities*”, спрямовують свої зусилля на стимуляцію появи нових ідей та аналіз перспективних проблем і викликів урбаністичного довкілля в умовах сучасної глобальної системи.

Висновки: людська мобільність, різноманітність і актуальність сучасних міських досліджень

У цьому заключному розділі ми повинні відзначити, що, починаючи з 1990-х років, більшість антропологів визначають сферу свого дослідження як антропологічне дослідження в урбаністичних умовах, а не “урбаністичну антропологію”. Ця методологічна і теоретична позиція відображає відмову від вивчення спільнот, що було нав'язано моделлю “міської екології” Чиказької школи і дослідженнями процесів урбанізації в постколоніальних суспільствах у сфері політичної економії, міського планування, законності низових ініціатив і управління, відносин між місцевим і корінним населенням та їхнього значення для міської динаміки.

Сьогодні антропологи переймаються найрізноманітнішими темами, зокрема, процесом глобалізації (культурної, економічної, політичної), біотехнологіями та біоетикою, новими репродуктивними технологіями, проблемою прав людини, нових форм відчуження (в тому числі просторовою сегрегацією), легітимністю і управлінням тощо. Ситуація початку двадцять першого століття характеризується відродженням локалізму, транснаціоналізму і наслідками мультикультуралізму як неуспішного політичного проекту. У такому контексті, місто постає головною ареною, де, переглядається (див. Appadurai і Holston 1999, Prato 2006) суть поняття громадянства, а в широкому сенсі ідентичності і приналежності, демократичних процесів і прав людини та громадянина, а моральність закону і політики все частіше ставиться під сумнів (див. Pardo ed. 2000 and 2004).

У двадцять першому столітті світ продовжує ставати все більш урбанізованим, а міська динаміка – відігравати центральну роль у

глобальних процесах. Водночас глобалізація і сучасний масштаб людської мобільності (віртуальної за допомогою спілкування, і фактичної за допомогою географічного руху) суттєво і різнопланово впливає на соціальний вимір. Антропологія залишається вкрай важливою для розуміння нами цих процесів, адже пропонує унікальний підхід, що базується на практичному досвіді, і досліджує, яким чином глобальні процеси позначаються на житті окремої людини і цілих спільнот на мікрорівні та в більш широкому контексті.

Міста є центрами культурної та етнічної взаємодії, а також складними надбудовами, від яких залежить майбутній стабільний розвиток суспільства. У процесі вивчення світу, в якому ми живемо, міждисциплінарна робота, у сенсі співпраці та обміну результатами досліджень, має вирішальне значення для досягнення незаангажованого, адекватного розуміння людини і суспільства в цілому. Водночас, вона є також неодмінною умовою для уникнення дисциплінарної фрагментації, на яку вже наважилися вчені у 1980-х рр. Щоправда, складність життя так чи інакше змушує антропологів спеціалізуватися на певній галузі. Разом з тим, насправді немає потреби у перенесенні цієї складності, в академічний світ, адже це нестиме загрозу для дисципліни. Враховуючи, що велика частина населення світу живе в містах, і що урбанізація неминуче зростатиме і надалі, можна стверджувати, що сучасна урбаністична антропологія є “антропологією”, тоді як урбаністичні дослідження очевидно сприятимуть досягненню холістичного розуміння, на якому і ґрунтується дисципліна.

REFERENCES

- Abu-Lughod, J. (1962). Migrant Adjustments to City Life: The Egyptian Case. *American Journal of Sociology*, 47: 22-32.
- Albera, D. (1988). Open systems and closed minds: the limitations of naïvety in social anthropology: A native's view. *Man* 23: 435-52.
- Ansari, A. and Nas, P.J.M. (eds.) (1983). *Town Talk: The Dynamics of Urban Anthropology*. Leiden: Brill.
- Aoyagi, K., Nas, P.J.M. and Traphagan, J.W. (eds.) (1995). *Toward Sustainable Cities. Readings in the Anthropology of Urban Environments*. Leiden Development Studies, No. 15. Leiden: Department CA/SNWS.
- Appadurai, A. (1981). *Worship and conflict under colonial rule: A South Indian case*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Appadurai, A. and J. Holston (1999). Introduction: Cities and citizenship. In J. Holston (ed.).
- Ardner, E. (1987). 'Remote areas': Some theoretical considerations. In A. Jackson (ed.).
- Arensberg, C. M. (1968). *The Irish Countryman: An Anthropological Study*. New York: The Natural Library Press.
- Arensberg, C.M. and S.T. Kimball (1940). *Family and Community in Ireland*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Armstrong, G. (1998). *Football Hooligans: Knowing the Score*. Oxford: Berg
- Aronoff, M. (ed.) (1986). *The Frailty of Authority*. New Brunswick: Transaction Books.
- Banck, G.A. and Doimo, A.M. (1989). Between utopia and strategy: a case study of a Brazilian urban social movement. In F. Schuurman and R.V. Naerssen (eds),

- Banton, M. (ed.) (1966). *The Social Anthropology of Complex Societies*. London: Tavistock.
- Bardhoshi, N. (2010). The 'Citizen' and the 'Transformation' Period in Albania: The Case of Tirana's Periphery. In I. Pardo and G. B. Prato (eds).
- Bestor, T.C. (1989). *Neighborhood Tokyo*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Bourgois, Ph. (2003 [1995]). *In Search of Respect: Selling Crack in El Barrio*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourgois, Ph. (2002). Understanding Inner-City Poverty: Resistance and Self-Destruction under U.S. Apartheid. In J. MacClancy (ed.).
- Bray, D. (2005). *Social Space and Governance in Urban China: The Danwei System from Origins to Urban Reform*. Stanford: Stanford University Press.
- Burghart, R. (ed.) (1987). *Hinduism in Britain: The Perpetuation of Religion in an Alien Milieu*. London: Tavistock.
- Caldeira, T. P. R. (2000). *City of walls: crime, segregation, and citizenship in São Paulo* Berkeley: University of California Press.
- Caplan, P. (1985). *Class and gender in India: Women and their organizations in a South Indian city*. London: Tavistock.
- Castells, M. (1983). *The City and the Grassroots*. Berkeley: University of California Press.
- Chaney, E. and Castro, M. (eds.) (1989). *Muchachas No More: Household Workers in Latin America and the Caribbean*. Philadelphia: Temple University Press.
- Cock, J. (1980). *Maids and Madams: A Study in the Politics of Exploitation*. Johannesburg: Raven Press.
- Cohen, A. (1980). Drama and politics in the development of a London carnival. *Man*, 15: 65-87.
- Cohen, A. (1981). *The Politics of Elite Cultures: Explorations in the Dramaturgy of Power in a Modern African society*. Berkeley: University of California Press.
- Cohen, A.P. (1986). The social anthropology of Britain and the question of otherness. *Anthropology Today*, 2 (1), 15.
- Cole, J.W. (1977). Anthropology Comes Part-Way Home: Community Studies in Europe. *Annual Review of Anthropology*, 6: 349-78.
- Collins, T. (ed.) (1980). *Cities in a larger context*. Athens, Georgia: University of Georgia Press.
- Colombijn, F. (2006). Planning and social tension in Indonesian cities. In G.B. Prato (ed.).
- Colombijn, F. and Lindblad, Th. (eds.) (2002). *Roots of Violence in Indonesia: Contemporary Violence in Historical Perspective*. Leiden: KITLV Press.
- Dalby, L. (1983). *Geisha*. New York: Vintage.
- Davis, W. (1980). *Dojo: Magic and Exorcism in Modern Japan*. Stanford: Stanford University Press.
- Donner, H. (2008). *Domestic Goddesses: Maternity, Globalization and Middle-class Identity in Contemporary India*. Farnham: Ashgate.
- Dumont, L. (1951). *La Tarasque: Essai de description d'un fait local d'un point de vue ethnographic*. Paris: Gallimard.
- Durkheim, E. (1951 [1897]). *Suicide: A Study in Sociology*. New York: The Free Press.
- Eames, E. and Goode, J. (1996). An Anthropological Critique of the Culture of Poverty. In G. Gmelch and W. P. Zenner (eds).
- Eddy, E. (ed.) (1968). *Urban anthropology: Research perspectives and strategies*. Athens, Georgia: University of Georgia Press.
- El-Kholy, Heba Aziz (2002). *Defiance and Compliance: Negotiating Gender in Low-Income Cairo*. New York: Berghahn Books.

- Engebretsen, E.L. (2012). On Urban Anthropology in Contemporary China. In I. Pardo and G.B. Prato (eds).
- Epstein, A. L. (1958). *Politics in an Urban African Community*. Manchester: Manchester University Press for Rhodes-Livingstone Institute.
- Erdentug A. and F. Colombijn (eds.) (2002). *Urban Ethnic Encounters: The Spatial Consequences*. London and New York: Routledge.
- Falzon, M.A. (2009). Introduction: Multi-sited Ethnography: Theory, Praxis and Locality in Contemporary Research. In M.A. Falzon (ed.).
- Falzon, M.A. (ed.) (2009). *Multi-sited Ethnography: Theory, Praxis and Locality in Contemporary Research*. Farnham: Ashgate.
- Feldman-Bianco, B. (2001). Brazilians in Portugal, Portuguese in Brazil: Construction of Sameness and Difference. *Identities*, 8 (4): 607-650.
- Finnegan, R. (1989). *The hidden musicians: Music making in an English town*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Firth, R. (1939). *Primitive Polynesian Economy*. London: Routledge.
- Firth, R. (1956). *Two Studies of Kinship in London*. London: Athlone.
- Firth, R., Hubert, J. and Forge, A. (1969). *Families and Their Relatives: Kinship in a Middle Class Sector of London*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Fischer, M. (1980). *Iran: From Religious Dispute to Revolution*. Cambridge: Harvard University Press.
- Foner, N. (1987). *New Immigrants in New York*. New York: Columbia University Press.
- Fox, R. (1977). *Urban Anthropology: Cities in Their Cultural Settings*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.
- Fuller, C. (1984). *Servants of the Goddess: The Priests of a South Indian Temple*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gans, H.J. (1967). *The Levittowners; Ways of Life and Politics in a New Suburban Community*. New York: Pantheon Books.
- Gates, H. (1987). *Chinese Working-Class Lives: Getting by in Taiwan*. Ithaca: Cornell University Press.
- Gill, T. (2000). Unconventional Moralities: Tolerance and Containment in Urban Japan, In I. Pardo (ed.).
- Gill, T. (2001). *Men of Uncertainty: The Social Organization of Day Laborers in Contemporary Japan*. Albany: SUNY Press.
- Giordano, C. (2012). Celebrating Urban Diversity in a Rainbow Nation: Political Management of Ethno-Cultural Differences in a Malaysian City. In I. Pardo and G.B. Prato (eds.).
- Gledhill, J. E. and Schell, P. A. (eds.) (2012). *New Approaches to Resistance in Brazil and Mexico*. Durham and London: Duke University Press.
- Glick Schiller, N. and Çağlar, A. (eds) (2011). *Locating Migration: Rescaling Cities and Migrants*. London, Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.
- Gluckman, M. (1961). Anthropological problems arising from the African industrial Revolution. In A. Southall (ed.).
- Gmelch, G. and Zenner, W. P. (eds) (1996). *Readings in Urban Anthropology*. Illinois: Waveland Press.
- Grillo, R. (1985). *Ideologies and Institutions in Urban France: The Representation of Immigrants*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gugler, J. (ed.) (2004). *World cities beyond the West: Globalization, development and inequality*. Cambridge and New York: Cambridge University Press.
- Gutkind, P. W. C. (1983). New directions in Urban Anthropology. In G. Ansari and P. J. M. Nas (eds.).
- Hannerz, U. (1969). *Soulside: Inquiries into Ghetto Culture and Community*. New York: Columbia University Press.
- Hannerz, U. (1980). *Exploring the City: Inquiries Toward an Urban Anthropology*. New York: Columbia University Press.

- Hannerz, U. (2009). Afterword: The Long March of Anthropology. In M.A. Falzon (ed.).
- Harris, R. (1986). *Power and Powerlessness in Industry*. London: Tavistock.
- Harris, R. (1988). Theory and evidence: The 'Irish Stem Family' and field data. *Man*, 23: 417-434.
- Harrison, F.V. (1989). Drug trafficking in world capitalism: a perspective on Jamaican posses in the US. *Social Justice*, 16: 115-31.
- Harrison, F.V. (1991). Women in Jamaica's Urban Informal Economy: Insights from a Kingston Slum. In C.T. Mohanty, A. Russo and L. Torres (eds).
- Herzfeld, M. (1987). *Anthropology Through the Looking Glass: Critical Ethnography at the Margins of Europe*. Cambridge and New York: Cambridge University Press.
- Hickey, S. and Mitlin, D. (eds) (2009). *Rights-Based Approaches to Development*. Sterling, VA: Kumarian Press.
- Holmstron, M. (1985). *Industry and Inequality: The Social Anthropology of Indian Labour*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Holston, J. (1989). *The Modernist City: An Anthropological Critique of Brasilia*. Chicago: Chicago University Press.
- Holston, J. (ed.) (1999). *Cities and Citizenship*. Durham and London: Duke University Press.
- Holston, J. (2008). *Insurgent Citizenship: Disjunctions of Democracy and Modernity in Brazil*. Princeton: Princeton University Press
- Jackson A. (ed.) (1987). *Anthropology at home*. London: Tavistock.
- Jezernik, B. (ed.) (1999). *Urban symbolism and rituals*. Ljubljana: University of Ljubljana Press.
- Jones, D.J. and Turner, J. T. (1989). Housing and the material basis of social reproduction: political conflict and the quality of life in New York city. In S.M. Low and E. Chambers (eds).
- Kaplan, T. (1992). *Red City, Blue Period: Social Movements in Picasso's Barcelona* Berkeley: University of California Press.
- Kertzer, D. (1980). *Comrades and Christians: Religion and Political Struggle in Communist Italy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Krase, J. (2009). A Visual Approach to Multiculturalism. In G.B. Prato (ed).
- Krase, J. (2012). *Seeing Cities Change: Local Culture and Class*. Farnham: Ashgate.
- Leach, E. (1961). *Rethinking Anthropology*. London: Athlone Press.
- Leeds, A. (1968). The anthropology of cities: Some methodological issues. In E. Eddy (ed.).
- Leeds, A. (1972). Urban anthropology and Urban Studies. *Urban Anthropology Newsletter*, 1(1): 4-5.
- Leeds, A. (1973). Locality power in relation to supralocal power institutions. In A. Southall (ed.).
- Leeds, A. (1980). Towns and villages in society: hierarchies of order and cause. In T. Collins (ed.).
- Lewandowski, S. (1980). *Migration and Ethnicity in Urban India: Kerala Migrants in the City of Madras, 1870-1970*. New Delhi: Manohar.
- Lewis, O. (1959). *Five Families: Mexican Case Studies in the Culture of Poverty*. New York: Basic Books.
- Lewis, O. (1966). *La Vida: A Puerto Rican Family in the Culture of Poverty - San Juan and New York*. New York: Random House.
- Lindsay, I. (2011). Olympicisation: Growing for Gold. *Urbanities* [Online] (1) 1: 21-31. Available at: <http://www.anthrojournal-urbanities.com>
- Lobo, S. (1983). *A House of my Own: Social Organization in the Squatter Settlements of Lima, Peru*. Tucson: University of Arizona Press.

- Logan, K. (1984). *Haciendo Pueblo: The Development of a Guadalupe Suburb*. University: University of California Press.
- Low, S. M. and Chambers E. (eds) (1989). *Housing, Culture, and Design: A Comparative Perspective*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Low, S.M. (ed.) (1999). *Theorizing the City: The New Urban Anthropology Reader*. New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press.
- MacClancy, J. (ed.) (2002). *Exotic No More*. Chicago: The University of Chicago Press.
- MacGaffey, J. (1987). *Entrepreneurs and Parasites: The Struggle for Indigenous Capitalism in Zaire*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MacGaffey, W. (1983). *Modern Congo Prophets: Religion in a Plural Society*. Bloomington: Indiana University Press.
- Makhulu, A-M.(2002). New Housing, New Dreams? Southern Delft Housing Scheme, Cape Town, South Africa. *Public Culture*, 14 (3): 623-43.
- Mitchell, J.C. (ed.) (1969). *Social Networks in Urban Situation: Analysis of Personal Relationships in Central African Towns*. Manchester: Manchester University Press.
- Marcus, G. (1980). Law in the Development of Dynastic Families among American Business Elites: The Domestication of Capital and the Capitalization of Family. *Law and Society Review*, 14, 859-903.
- Marcus, G.E. (1995). Ethnography in/of the World System: The Emergence of Multi-Sited Ethnography. *Annual Review of Anthropology*, 24: 95-117.
- Marcus, G.E. and Fischer, M.M.J. (1986). *Anthropology as cultural critique*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Mars, G. (1982). *Cheats at work: An anthropology of workplace crime*. London: Allen & Unwin.
- Mayer, A. (1966). The Significance of quasi-groups in the study of complex societies, in M. Banton (ed.).
- McDonogh, G. (1986). *Good Families of Barcelona: A Social History of Power in the Industrial Era*. Princeton: Princeton University Press.
- Milton, K. (ed.) (1993). *Environmentalism: The View from Anthropology*, London/New York: Routledge.
- Mitchell, J.C. (1957). *The Kalela Dance: Aspects of Social Relationships Among Urban Africans in Northern Rhodesia*. Rhodes-Livingstone Paper No. 27. Manchester: Manchester University Press.
- Mitchell, J.C. (1966). Theoretical Orientations in African Urban Studies, in M. Banton (ed.)
- Mohanty, C.T., Russo, A. and Torres L. (eds) (1991). *Third World Women and the Politics of Feminism*. Bloomington: Indiana University Press.
- Mollica, M. (2010). Erosion of Legitimacy: A Lebanese Case of Collapsed Governance. In I. Pardo and G. B. Prato (eds).
- Mollica, M. (2012). Political Manipulation: Death, Dying and Urban Graveyards in Northern Ireland. In I. Pardo and G. B. Prato (eds).
- Monge, F. (2010). Baltimore, or Boston, in Barcelona: Engaging Mediterranean Port Cities and the New Urban Waterfront. In I. Pardo and G. B. Prato (eds).
- Mullings, L. (1987). *Cities of the United States: Studies in Urban Anthropology*. New York: Columbia University Press.
- Mullings, L. (1997). *On Our Own Terms: Race, Class, and Gender in the Lives of African American Women*. New York: Routledge.
- Murphy, M. (1983). Emotional confrontations between Sevillano fathers and sons: cultural foundations and social consequences. *American Ethnologists*, 10: 650-64.
- Nagata, J. (1982). Islamic Revival and the Problem of Legitimacy among Rural Religious Elites in Malaysia. *Man*, 17: 42-57.
- Nagata, J. (1984). *The Reflowering of Malaysian Islam: Modern Religious Radicals and Their Roots*. Vancouver: University of British Columbia Press.

- Nagle, J. (2009). *Muticulturalism's Double Bind: Creating Inclusivity, Cosmopolitanism and Difference*. Farnham: Ashgate.
- Nakamura, M. (1983). *The Crescent Arises Over the Banyan Tree: A Study of the Muhammadiyah Movement in a Central Javanese Town*. Yogyakarta: GadjahMada University Press.
- Nas, P. J. M. (ed.) (1986). *The Indonesian City*. Dordrecht, Cinnaminson: Foris.
- Nas, P. J. M. and Samuels, A. (eds.) (2006). *Hypercity: The symbolic study of urbanism*. London/Bahrain/New York: Kegan Paul
- Obbo, C. (1980). *African Women: Their Struggle for Economic Independence*. London: Zed.
- Ong, A. (1987). *Spirits of Resistance and Capitalist Discipline: Factory Women in Malaysia*. Albany: State University N.Y. Press.
- Ong, A. and Nonini, D.M. (1997). *Ungrounded Empires: The Cultural Politics of Modern Chinese Transnationalism*. New York; London: Routledge.
- Orun, A. M. and Xiangming, Chen (2003). *The World of Cities: Places in Comparative and Historical Perspective*. Oxford: Blackwell.
- Pardo, I. (1989). Life, Death and Ambiguity in the Social Dynamics of Inner Naples. *Man*, 24; 103-123.
- Pardo, I. (1996). *Managing Existence in Naples: Morality, Action and Structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pardo, I. (2000). When Power Lacks Legitimacy: Relations of Politics and Law in Society in Italy. In I. Pardo (ed.).
- Pardo, I. (2001). *Elite senza Fiducia: Ideologie, Etiche di potere, Llegittimità*. Catanzaro: Rubbettino.
- Pardo, I. (2004). Where it Hurts: An Italian Case of Graded and Stratified Corruption. In I. Pardo (ed.).
- Pardo, I. (2009). Dynamics of Exclusion and Integration: A Sobering View from Naples. In G. B. Prato (ed.).
- Pardo, I. (2010). Italian Rubbish: Elemental Issues of Citizenship and Governance. In I. Pardo and G.B. Prato (eds).
- Pardo, I. (2012). Exercising Power without Authority: Powerful Elite Impplode in Urban Italy. In I. Pardo and G.B. Prato (eds).
- Pardo, I. (ed.) (2000). *Morals of Legitimacy: Between Agency and the System*. Oxford: Berghahn Books.
- Pardo, I. (ed.) (2004). *Between Morality and the Law: Corruption, Anthropology and Comparative Society*. Farnham: Ashgate.
- Pardo, I and Prato, G.B. (2010). Introduction: Citizenship and Governance in the Mediterranean Region. In I. Pardo and G.B. Prato (eds).
- Pardo, I. and Prato G.B. (eds) (2010). *Citizenship and the Legitimacy of Governance Anthropology in the Mediterranean Region*. Farnham: Ashgate.
- Pardo, I. and Prato, G. B. (eds) (2012). *Anthropology in the City: Methodology and Theory*. Farnham: Ashgate.
- Park, R. E., Burgess, E. W. and McKenzie, R. D. (eds) (1925). *The City*. Chicago: University of Chicago Press.
- Parry, J. (1994). *Death in Banaras*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Parry, J. (2008). The Sacrifices of Modernity in a Soviet-built Steel Town in Central India. In F. Pine and J. Pina-Cabral (eds).
- Parry, J. (2012). Comparative Reflections on Fieldwork in Urban India: A Personal Account. In I. Pardo and G.B. Prato (eds).
- Parry, J. P., Breman, J. and Kapadia, K. (eds) (1999). *The worlds of Indian industrial labour*. Special Issue of *Contributions to Indian Sociology*, n.s. 33 (1 and 2)
- Perlman, J. (2011). *Favela: Four Decades of Living on the Edge in Rio de Janeiro*. Oxford and New York: Oxford University Press.

- Phongpaichit, P. (1982). *From Peasant Girls to Bangkok Masseuses*. Geneva: International Labour Office.
- Pine F. and Pina-Cabral J. (eds) (2008). *Religion on the Margins*. Oxford: Berghahn Books.
- Pocock, D. (1960). Sociologies — Urban and Rural. *Contributions to Indian Sociology*, 4: 63–81.
- Prato, G. B. (1993). Political Decision-Making: Environmentalism, Ethics and Popular Participation in Italy. In K. Milton (ed.).
- Prato, G. B. (2000). The Cherries of the Mayor: Degrees of Morality and Responsibility in Local Italian Administration. In I. Pardo (ed.).
- Prato, G. B. (2004). ‘The Devil is not as Wicked as People Believe, neither is the Albanian’: Corruption between Moral Discourses and National Identity. In I. Pardo (ed.).
- Prato, G. B. (2006). Introduction: Citizenship as Geo-Political Project. In G.B. Prato (ed.).
- Prato, G. B. (2009). Minorities in Italy: The Cases of Arbëresh and Albanian Migrations, In G.B. Prato (eds.).
- Prato, G. B. (2012). Anthropological Research in Urban Italy and Albania: Methodological Reflections. In I. Pardo and G.B. Prato (eds).
- Prato, G. B. (ed.) (2006). *Political Ideology, Identity, Citizenship: Anthropological Approaches*. Florence: Firenze University Press.
- Prato, G. B. (ed.) (2009). *Beyond Multiculturalism: Views from Anthropology*. Farnham: Ashgate.
- Redfield, R. (1947). The Folk Society. *American Journal of Sociology*, 52: 293-308.
- Redfield, R. and Singer, M. (1954). The cultural role of cities. *Economic Development and Cultural Change*, 3 (1), 53-73.
- Robinson, K. (1986). *Stepchildren of Progress: The Political Economy of Development in an Indonesian Mining Town*. Albany: State University New York Press.
- Rosenzweig, R. and Blackmar, E. (1992). *The Park and the People: A History of Central Park*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Rotenberg, R. and G. McDonogh (eds) (1993). *The Cultural Meanings of Urban Space*. Westport: Bergin and Garvey.
- Rubel, P. and Rossman, A. (2009). The Transnational Family among Urban Diaspora Populations. In G. B. Prato (ed.).
- Safa, H.I. (1986). Urbanization, the informal economy, and state policy in Latin America. *Urban Anthropology*, 15: 135–63.
- Sanjek, R. (1990). Urban Anthropology in the 1980s: A World View. *Annual Review of Anthropology*, 19: 151-85.
- Sant Cassia, P. (2000). Statist Imperatives and Ethical Dilemmas in the Representation of Missing Persons in Cyprus. In I. Pardo (ed.).
- Sant Cassia, P. (2005). *Bodies of Evidence: Burial, Memory and the Recovery of Missing Persons in Cyprus*. Oxford: Berghahn.
- Sassen, S. (1991). *The Global City: New York, London, Tokyo*. Princeton: University Press.
- Schneider, J. (2002). World Markets: Anthropological perspectives. In J. MacClancy (ed.).
- Segalen, M. (1985). *Quinze générations de Bas-Bretons: Parenté et société dans le Pays Bigouden Sud 1720-1980*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Seligmann, L. J. (2004). *Peruvian Street Lives: Culture, Power and Economy among Market Women of Cuzco*. University of Illinois Press.
- Seligmann, L. J. (2012). Contested Spaces: Street Vendors in the Andean Metropole of Cusco, Peru. In I. Pardo and G. B. Prato (eds).
- Sharma, U. (1986). *Women's Work: Class and the Urban Household*. London: Tavistock.

- Shokeid, M. and Dresden, S. (1982). *Distant Relations: Ethnicity and Politics among Arabs and North African Jews in Israel*. New York: Praeger.
- Schuurman, F. and Naerssen, R.V. (eds) (1989). *Urban Social Movements in the Third World*. London: Routledge.
- Simmel, G. (1990). Individual Freedom. In G. Simmel, *The Philosophy of Money* (edited by D. Frisby). London: Routledge.
- Smart, J. (1989). *The Political Economy of Street Hawkers in Hong Kong*. Hong Kong: Central Asian Studies.
- Southall, A. (ed.) (1961). *Social Change in Modern Africa*. London: Oxford University Press.
- Southall, A. (ed.) (1973). *Urban Anthropology*. New York: Oxford University Press.
- Southall, A. (1983). Toward a Universal Urban Anthropology. In G. Ansari and P. J. M. Nas (eds.).
- Spyridakis, E. (2006). The Political Economy of Labour Relations in the Context of Greek Shipbuilding: An Ethnographic Account. *History and Anthropology*, 17 (2): 153-170.
- Spyridakis, M. (2010). Between Structure and Action: Contested Legitimacies and Labour Processes in Piraeus. In I. Pardo and G. B. Prato (eds). Srinivas, M.N. (1966). *Social Change in Modern India*. New Delhi: Allied.
- Srinivas, M.N. (1984). *Some Reflections in Dowry*. Delhi: Oxford University Press.
- Susser, I. (1982). *Norman Street: Poverty and Politics in an Urban Neighborhood*. New York: Oxford University Press.
- Thiessen, I. (2007). *Waiting for Macedonia: Identity in a Changing World*. Peterborough, ON: Broadview Press.
- Thiessen, I. (2012). The City of Skopje as a Research Site: Issues of Methodology and Representation. In I. Pardo and G. B. Prato (eds).
- Tocqueville, A. de (1945). *Democracy in America*. New York: Alfred Knopf.
- Tönnies, F. (2002 [1887]). *Community and Society*. Newton Abbot: David & Charles.
- Torsello, D. (2012). *The New Environmentalism? Civil Society and Corruption in the Enlarged EU*. Farnham: Ashgate.
- Trager, L. (1988). *The City Connection: Migration and Family Interdependence in the Philippines*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Valentine, C.A. (1968). *Culture and Poverty: Critique and Counter-Proposals*. Chicago: University of Chicago Press.
- Wallman, S. (1984). *Eight London Households*. London: Tavistock.
- Wallman, S. et al. (1982). *Living in South London*. London: Gower.
- Ware, C. (1935). *Greenwich Village, 1920-1930*. New York: Harper and Row.
- Warner, W. Lloyd (1963). *Yankee City*. New Haven: Yale University Press.
- Wayne, C. and Kemper, R. eds (1978). *Metropolitan Latin America: The Challenge and the Response*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Weatherford, J. (1985). *Tribes on the Hill*. South Hadley: Bergin & Garvey.
- Weber, M. (1958). *The City* (edited by D. Martindale and G. Neuwirth). New York: CollierMacmillan.
- Weingrod, A. (2006). Bones In, Bones Out: Political Reburials and Israeli Nationalism. In G. B. Prato (ed.).
- Weingrod, A. (2010). Urban Mixes and Urban Divisions in Contemporary Israeli Cities. In I. Pardo and G. B. Prato (eds).
- Werbner, P. (1986). The Virgin and the Clown: Ritual Elaboration in Pakistani Migrants' Weddings. *Man*, 21: 227-50.

Wilson, G. and Wilson, M. (1945). *The Analysis of Social Change*. Cambridge: Cambridge University Press.

Whyte, W. F. (1955 [1943]). *Street Corner Society: The Social Structure of an Italian Slum*. Chicago: University of Chicago Press.

Wirth, L. (1938). Urbanism as a way of Life. *American Journal of Sociology*, 44: 1-24.

Wolf, M. (1985). *Revolution Postponed: Women in Contemporary China*. Stanford: Stanford University Press.

Zhang, L. (2001). *Strangers in the City: Reconfigurations of Space, Power, and Social Networks Within China's Floating Population*. Stanford, California: Stanford University Press.

Zhang, L. (2002). Spatiality and Urban Citizenship in Late Socialist China. *Public Culture*, 14: 311-334.

Zonabend, F. (1981) 'Le très proche et le pas trop loin.' *Ethnologie Française*, XI(4): 311-18.

Giuliana B. Prato and Italo Pardo

UNIVERSITY OF KENT, U.K. URBAN ANTHROPOLOGY

Established academic disciplinary distinctions led early anthropologists to study tribal societies, or village communities, while ignoring the city as a field of research. Thus, urban research became established in some academic disciplines, particularly sociology, but struggled to achieve such a status in anthropology. Over the years, historical events and geo-political changes have stimulated anthropologists to address processes of urbanization in developing countries; yet, urban research in western industrial societies continued to be left out of the mainstream disciplinary agenda. In this chapter we examine major debates in the development of this sub-discipline and discuss the complex methodological and theoretical challenges posed by field-research in urban settings, clearly identifying the significance of the anthropological paradigm in urban research and its centrality both to mainstream academic debates and to the broader society. Today an increasing number of anthropologists carry out research in cities. With half of humanity already living in towns and cities, growing to two-thirds in the next 50 years, there is no denying that research in urban settings is topical and needed as western and non-western society is fast becoming urban or mega-urban. Having outlined the background to current trends in this field of research, the discussion builds towards an assessment of the contribution that empirically-based anthropological analysis can make to our understanding of our increasingly urban world.

Keywords: cities' diversity, ethnographic methodology, human mobility, regional diversity, space and place, urban research, urbanism, urbanization.

Джулиана Б. Прато, Итало Пардо

УРБАНИСТИЧЕСКАЯ АНТРОПОЛОГИЯ

Следуя требованиям устойчивого академического разделения между дисциплинами первые антропологи были сосредоточены на изучении крестьянских сообществ или обществ с племенным строем, тогда как город не считался полноценным полем для работы. Урбанистические исследования формировались в рамках других академических дисциплин, в частности социологии, хотя следует отметить, что антропологи продолжали прилагать усилия для получения аналогичного статуса городских исследований в своей сфере деятельности. Позже исторические события и геополитические изменения стимулировали антро-

пологов к изучению процессов урбанизации в развивающихся странах, однако городские исследования западных индустриальных обществ продолжали оставаться вне академического мейнстрима. В статье мы рассмотрим основные вехи развития этой субдисциплины и проанализируем комплекс методологических и теоретических вызовов, которые создают особенности полевой работы в городской среде. Кроме того, мы четко обозначим значение антропологической парадигмы в городских исследованиях, ее места в академических дискуссиях и в обществе в целом. Сейчас все больше антропологов проводят свои исследования в городах, ведь они являются местом проживания половины человечества, и это количество вырастет еще на 2/3 в течение следующих 50 лет. Соответственно, не вызывает сомнения актуальность городских исследований, ведь и западные, и не западные общества быстро становятся урбанизированными, а иногда и над-урбанизированными. Обозначив предысторию современных тенденций в этой области, мы перейдем к обсуждению вклада, основанного на эмпирической информации антропологического анализа для понимания нашего все более урбанизированной мира.

Ключевые слова: *городское разнообразие, этнографическая методология, человеческая мобильность, региональное разнообразие, пространство и место, урбанистические исследования, урбанизм, урбанизация.*

Переклад – Тіна Полек (к. і. н., науковий співробітник відділу культурологічних досліджень Науково-дослідного інституту українознавства) та Юлія Лазаренко (перекладач).